

УДК 78.071.1 (092)

ORCID 0000-0002-6114-9680

Юлія Каплієнко-Ілюк

*Чернівецький національний університет
імені Ю. Федьковича*

СТИЛЬОВІ РИСИ ТВОРЧОСТІ ЙОСИПА ЕЛЬГІСЕРА: ОБРАЗНО-ТЕМАТИЧНИЙ ТА ЖАНРОВИЙ АСПЕКТИ

Каплієнко-Ілюк Ю. В. Сильові риси творчості Йосипа Ельгісера: образно-тематичний та жанровий аспекти. У статті виявляються жанрово-стильові особливості творчості одного з буковинських композиторів сучасності – Йосипа Ельгісера. Застосовано методи історико-культурологічного, теоретичного та жанрово-стильового аналізу, що дозволило визначити особливості творів різножанрової палітри в контексті дослідження музики композитора. Творчість Йосипа Ельгісера вражає великою кількістю опусів. Більша частина його спадщини – це фортепіанна музика, у різних жанрах якої розкрилися особливості його творчого стилю. Майже усі твори композитора – програмна музика, яка відображає події його життя, враження від побаченого та спілкування з людьми. Особливою темою його творчості стала трагічна доля єврейського народу в роки Другої світової війни.

Ключові слова: професійна музика Буковини, програмні твори, жанр, стиль композиторів Буковини, творчість Й. Ельгісера.

Каплиенко-Илюк Ю. В. Силевые черты творчества Иосифа Эльгисера: образно-тематический и жанровый аспекты. В статье выявляются жанрово-стилевые особенности творчества одного из буковинских композиторов современности – Иосифа Эльгисера. Применены методы историко-культурологического, теоретического и жанрово-стилевого анализа, что позволило определить особенности произведений многожанровой палитры в контексте исследования музыки композитора. Творчество Иосифа Эльгисера поражает обилием опусов. Большая часть его наследия – это фортепианная музыка, в разных жанрах которой раскрылись особенности его творческого стиля. Почти все произведения композитора – программная музыка, отража-

ющая события его жизни, впечатления от увиденного и общения с людьми. Особенной темой его творчества стала трагическая судьба еврейского народа в годы Второй мировой войны.

Ключевые слова: профессиональная музыка Буковины, программные произведения, жанр, стиль композиторов Буковины, творчество И. Эльгисера.

Kapliyenko-Iliuk Yu. Stylistic features of Joseph Elgiser's work: figurative, thematic and genre aspects. Individual personalities of different regions of Ukraine, who made an important contribution to the development of the national musical culture, gain considerable importance in the contemporary cultural space and in the process of its study. Among such representatives of modern composer circle a significant place belongs to one of the professional composers of Bukovina – Joseph Elgiser (1929–2014). The objective of the study is to identify the stylistic peculiarities of the composer's works, to characterize the figurative, thematic and genre basis of his works. In the process of research there were applied the methods of historical-cultural, theoretical and genre-style analysis, which made it possible to determine the peculiarities of the works of the multi-genre palette in the context of the study of the composer's music.

The creative work of Joseph Elgiser impresses with a large number of opuses. The results of the research confirm the opinion that his thinking as a composer is characterized by some peculiar abundance of stylistic features, which combine the traditions of classical music, romantic direction, musical impressionism, modern professional musical language, folk song and instrumental culture. Typical features of his work, especially the figurative sphere, richness of genre and style, have found the most vivid embodiment in his works for the piano – the main part of J. Elgiser's work.

Almost all the works of the composer are program music, which reflect the events of his life, impressions from what he saw and communication with people. A special theme of his work was the tragic fate of the Jewish people during the Second World War. The program titles of some individual works, cycles, and their separate parts are associated with J. Elgiser's impressions of attending art exhibitions and museums dedicated to great composers. These works become peculiar musical portraits, sometimes transformed into works-stylizations, works-dedications. Portrait theme finds its continuation in the plays related to the names of prominent composers and performers of the past. J. Elgiser tries to depict the char-

acteristic features of the musicians' work and their style. Samples of J. Elgiser's works are to some extent reminiscent of some stylistic features of F. Couperin, R. Schumann, C. Debussy, M. Mussorgsky, P. Tchaikovsky, J. C. Bach.

The theme related to psychological states in music becomes original in the works of J. Elgiser. Thus, he created the piano cycle «Psychological States», consisting of 6 parts, in the title of which there reveals a certain emotional peculiarity of the work, and, accordingly, the state that can cause such kind of music. The pedagogical talent and the ability to combine the profession of a doctor and a musician enabled J. Elgiser to deeply understand the psychology of creativity, musical perception and to find appropriate means for embodiment of different emotions and psychological states in his own music. On the example of this work there revealed some features of musical style of the composer. The key of his works is often not felt immediately, it seems to be formed gradually, and sometimes only at the end; often at the beginning of the construction the composer uses unstable harmony, and in the middle of the forms – chains of continuously variable consonant, chords of different structures, melodic and harmonious modulations.

J. Elgiser's music is rich in vivid character, and in the centre of his work there is a theme that reveals a modern to him man with his emotions, experiences, a complex world of feelings, thoughts about the present and past social life. He deeply felt all the contradictions of his era, painfully endured the sufferings of his native people, tried to brighten up their existence, and to reveal through his music the mental torment, joy, hope, impressions and mood. Such a close connection with reality, constant reflection of the world, events with direct participation of the composer, endowed his creative works with features of modern realism. Compared with other composers of Bukovyna, J. Elgiser considerably enriched the circle of images, ideas and mood that can be represented by music. Therefore, rich content of his work contributed to the frequent change in musical themes, requiring continuous updating of musical images in a musical work. For embodiment of his own ideas, J. Elgiser selects an instrumental miniature – a favourite of the romantics, as the smallest genre unit in music, which, however, is able to reveal the integrity of the spiritual world of man, his psychological life. Frequent change of vividness in the works of the composer led to unification of his miniatures in cycles, in particular, a suite.

Despite predominance of solo genres of piano music in the works of J. Elgiser, much of his heritage is devoted to ensemble, chamber-instrumental and concert performing. Among the large forms of J. Elgiser's works, especially peculiar is the

piano genre of instrumental concert, where he adheres to aesthetic foundations of the classical, before all, Russian type of concerts. The composer also created his original genre kind of piano concert – for the piano with a brass band.

J. Elgiser contributed to the sphere of chamber and instrumental ensemble, focusing on Western European samples, which combine the classical and romantic features inherent in the chamber art of most composers of the nineteenth century, including R. Schumann, F. Chopin, J. Brahms, E. Grieg, C. Franck, G. Faure, P. Tchaikovsky, O. Borodin, S. Taneyev, O. Glazunov. Special imitation in the chamber art of J. Elgiser, as in other genres, is associated with the name of C. Debussy.

The vocal and choral heritage of the composer consists of the works of chamber and vocal genres, including duets accompanied by the piano, several works for the soloist with a choir and the piano, a number of cover versions of Bukovynian folk songs for voice with the piano, several works for the chorus with the piano and *a cappella*.

So, taking traditional genres and forms of classical music for the basis, J. Elgiser becomes a continuer of academic trends and styles. Despite the originality of the plan and the contrast of ideas, the composer solves the problem of form-writing simply, since he predominates in his small forms, which are combined in cycles. The miniature character of his musical paintings is associated with the presence of a large number of images, rapidly changing stories, creating the impression of «kaleidoscopicity» characteristic of his music as a whole.

Key words: professional music of Bukovyna, program works, genre, style of the composers of Bukovina, creative works of J. Elgiser.

Постановка проблеми. Особливе значення в процесі розвитку композиторської школи Буковини ХХ – початку ХХІ століття набуває творчість Йосипа Ельгісера (1929–2014) – людини великого таланту та надзвичайної долі. Піаніст, композитор, лікар-хірург, педагог, музикознавець, дослідник, громадський діяч, меценат Йосип Мойсейович Ельгісер прожив яскраве і водночас трагічне життя. Йому довелось пережити нелегке дитинство, бути в'язнем фашистського концтабору і, завдяки музиці та художньому таланту, вижити в ці страшні роки війни. Його музика достатньо різноманітна, багатожанрова, поєднує контрастну тематику, образність. У цілому, творчість Й. Ельгісера програмна, її особлива ознака – автобіографічність. До-

слідження діяльності митців, яскравих персоналій минулого та сьогодення – важливе завдання сучасного музикознавства. Тому, будь-які розвідки у даному напрямку стануть актуальними в наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Композиторська діяльність представників Буковини недостатньо досліджена. У сучасному науковому просторі є декілька публікацій, присвячених історичному минулому мистецтва Буковини, серед яких дві праці історично-публіцистичного характеру К. Демочко [3; 4]. Більш детальним та інформативним джерелом про історію музичної культури й освіти Буковини залишається колективна праця науковців кафедри музики Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича [8]. Однак, у цих розвідках стиль композиторів Буковини не досліджується. Творчість Й. Ельгісера не аналізується у мистецтвознавчій літературі. Про його життя, виконавську та громадську діяльність існує багато публікацій у періодичній пресі та довідкових виданнях. У 2007 році вийшла в світ книга А. Ісака «Лицар музики» [5], де увага приділяється біографії Й. Ельгісера, проте публіцистичний характер видання не дає змогу вважати її ґрунтовним дослідженням творчості композитора. Цього ж року була захищена дипломна робота І. Кобяцької, в якій аналізуються фортепіанні цикли Й. Ельгісера [6].

Мета дослідження – виявлення жанрово-стильових особливостей творчості одного з буковинських композиторів сучасності – Йосипа Ельгісера.

Виклад основного матеріалу. Творчість композитора Й. Ельгісера знаходилась у невід’ємному зв’язку з мистецтвом виконавства. Вражає широкий репертуар його виступів, що дозволив йому провести майже 30 циклів історичних концертів. Й. Ельгісер, у свою чергу, напам’ять загравав твори композиторів, які належали різним епохам, країнам, напрямкам і стилям, виконував майже всю фортепіанну музику українських композиторів, зокрема твори Д. Бортнянського, М. Лисенка, В. Косенка, Я. Степового, Б. Лятошинського, І. Шамо, М. Колеси, М. Скорика, Л. Ревуцького та інших. За такий вагомий внесок у сферу виконавства та популяризацію творчості світових та українських композиторів Й. Ельгісер був нагороджений Золотою медаллю ЮНЕСКО та званням «Золоте ім’я світової культури» (єдиний

музикант в Україні). Як зазначає музикознавець Р. Гнедаш, манера гри Й. Ельгісера «відзначається віртуозністю, глибоким проникненням у художні образи творів, в епоху, стиль композитора» [2, с. 5]. Своєю грою він справляв неабияке враження на аудиторію, адже відчувалося, що «піаніст любить своїх слухачів, як художник любить прекрасне і благородне, яке тут же переносить на полотно» [5, с. 60].

Й. Ельгісер у житті поєднав дві професії – лікаря та музиканта. Спочатку він навчався на хірурга у Чернівецькому медичному інституті, а потім, працюючи в одній з лікарень області, здобував музичну освіту в Чернівецькому музичному училищі, а згодом заочно в Київській державній консерваторії імені П. І. Чайковського (з 1960 р.) по класу фортепіано у професора К. М. Михайлова та професора Л. А. Вайнтрауба. Навички фортепіанної гри, що прищеплювалися Й. Ельгісеру у роки навчання, були розвинені у тісному зв'язку з традиціями фортепіанного виконавства Ф. Ліста, адже його перший педагог шліфував майстерність у славетного Теодора Лешитицького, котрий, у свою чергу, був учнем великого угорського композитора [5, с. 15]. Ще зі студентських років буковинський піаніст дивував надзвичайною музичною пам'яттю, ідеальною читкою з листа творів різної складності.

Й. Ельгісер почав писати музику ще на 2–3 курсах медичного інституту. Перші твори – ліричні пісні, зокрема «Чернівецький вальс» на слова студентів-медиків М. Ткача та А. Добровича, «Черемош», «Чернівчаночка» та «Буковинські наспіви» для фортепіано, – були написані до навчання у консерваторії. У цілому, він залишив після себе величезну спадщину музичних творів (більше 500 творів), виданих та залишених у рукописах: симфонія, концерт для фортепіано з симфонічним оркестром, два концерти для фортепіано з духовим оркестром, концерт для балалайки з оркестром народних інструментів, камерні інструментальні твори, зокрема соната для флейти з фортепіано, ансамблі, фортепіанні опуси. Більшість його творів видані у збірках: «Ностальгія», «Тридцять жіночих портретів», «Лялькова сюїта», «Я буковинець», «Єврейська фортепіанна музика: обробки єврейських народних пісень» та ін. Збірка «Я буковинець» видана у 9 випусках, що вміщують більшість творів автора у різних жанрах. Крім того, вийшли друком збірки й альбоми, в яких Й. Ельгісер дру-

кував твори, написані ще до вступу в Національну спілку композиторів України (2002 р.): «Буковина в піснях», «Буковинський розмай», «Буковинські самоцвіти», «На оновленій землі», «Грай трембіто», «Від Дністра до Черемошу», «Буковинська естрада».

Композиторське мислення Йосипа Ельгісера відзначається особливим багатством стильових рис, де поєднуються традиції класичної музики, романтичного напрямку, музичного імпресіонізму, сучасної професійної музичної мови, народної пісенної та інструментальної культури. Типові риси його творчості, особливо образної сфери, жанрового багатства і стилю знайшли найбільш яскраве втілення в його творах для фортепіано – основній частині творчості Й. Ельгісера. «Рояль, як говорив сам композитор, – мій вірний побратим, він має душу і завжди вірно відповідає на мої наміри і відвертість» [5, с. 52].

Переважна більшість творчого спадку композитора представлена яскраво програмними творами. У фортепіанній музиці буковинського композитора виявляється ціле розмаїття образів, сюжетів, картин природи. Тільки в західноєвропейській музиці такого роду багатогранність характерна для К. Дебюссі, у якого знаходимо багатство образів природи, жанрових сцен, музичних портретів, історичних сюжетів, легендарних мотивів тощо [10, с. 311]. Проте творами Й. Ельгісера, як зазначає А. Ісак, «притаманні конкретний зміст, ритмічна пульсація, оригінальна настроєва тональність, власний стиль» [5, с. 93]. Тому програмність Й. Ельгісера особлива, вона – автобіографічна, адже в музичних творах відобразилися різні сторони його життя, історичні події, зустрічі, свідком яких він був.

Й. Ельгісер прагнув до конкретного музичного зображення явищ навколишнього світу. Його лікарський фах, якому він присвятив значну частину свого життя, не міг не проявитись у композиторській творчості. Так, Й. Ельгісером був створений своєрідний та оригінальний за задумом цикл «Лікарські рослини», написаний у кінці 90-х років. П'ять частин циклу мають назви рослин: «Арніка», «Календула», «Наперстянка», «Звіробій», «Полин». Для втілення свого задуму композитор обрав для назв п'єс циклу рослини різної терапевтичної дії, корисні та лікувальні властивості яких оригінально відображені музичними засобами.

Особливо важливою та надзвичайно болісною темою творчості композитора була трагічна доля єврейського народу в роки Другої світової війни, адже йому самому довелося пережити тортури німецького гетто. Невільницькі пісні, почуті тоді в полоні, вже майже через п'ятдесят років Й. Ельгісер покладе в основу збірки «Єврейська фортепіанна музика: обробки єврейських народних пісень».

Актуальною для Й. Ельгісера була тема подорожі, адже він любив відвідувати різні, навіть екзотичні країни. Твори, що написані під враженням подорожей, складають найбільш чисельну групу, зокрема це такі цикли як «Альбом туриста», «Альбом літа 1999», «Альбом весни і літа 2002», «Швейцарський щоденник», «Альбом туриста. Миті», «Мальта».

Опираючись на традиційні жанри і форми, композиторські техніки, джерелом виразності для нього була мелодія, яка підкоряє усі інші елементи музичної мови, зокрема, гармонію, фактуру, тональний план. Як відзначає І. Кобяцька «мелодичну горизонталь композитор розглядає у традиційному розумінні, як сферу вираження визначальних рис художнього образу, втілених у тематизмі» [6, с. 63]. Тому значення програми твору, його художній задум – першооснова композиторського мислення Й. Ельгісера.

Програмні назви деяких окремих творів, циклів, окремих їх частин пов'язані у Й. Ельгісера з враженнями від спілкування з людьми, відвідування художніх виставок, музеїв, присвячених великим композиторам. Ці твори по-суті стають своєрідними музичними портретами, іноді перетворюються в твори-стилізації, твори-посвяти. Серед інструментальних творів, пов'язаних з такою тематикою відзначимо: «В майстерні художника», «Граємо разом», «Картинки з виставки», «Метафізичні ескізи», «Після відвідин виставки художника Ковалюка».

Портретна тематика в творах знаходить продовження в п'єсах, пов'язаних з іменами видатних композиторів та виконавців минулого. В них Ельгісер намагається відобразити характерні риси творчості музикантів, їх стиль. Яскраві приклади таких портретних зарисовок – фортепіанні опуси «Наслідкування Чайковського», «Відгомін після звучання скрипкової сонати С. Франка» з циклу «На дозвіллі», п'єси з двочастинного циклу «Пам'яті С. Ріхтера», «В стилі Шопена»,

«В стилі Штрауса» (до 175-річчя з дня народження), «Мить з Моцартом», «Мить зі Штраусом», «Мить з Брамсом».

Зразки творчості Й. Ельгісера певною мірою нагадують окремі стилістичні риси Ф. Куперена, Р. Шумана, К. Дебюссі, М. Мусоргського, П. Чайковського, Й. С. Баха. Так, у Й. Ельгісера знаходимо цикл «24 п'єси в усіх тональностях», ідея написання якого була нав'язана, звичайно, традиціями Бароко, зокрема творчістю Й. С. Баха.

«Добре темперований клавір» вплинув майже на всіх композиторів наступних епох: багато з них створювали цикли з 24 прелюдій і фуг, розташовуючи їх за певним тональним принципом. Серед композиторів, які наслідувати такі традиції, згадаємо Д. Шостаковича, Р. Щедріна, В. Задерацького, С. Слонімського. Починаючи від Ф. Шопена, прелюдія змогла отримати самостійне значення, відділившись від циклу з фугою, і створити окремий цикл з 24 прелюдій. Особливий вплив на творчість композиторів мали 24 прелюдії К. Дебюссі, якими захоплювався і Й. Ельгісер. Окрім того, можна пригадати й 24 прелюдії О. Скрябіна, С. Рахманінова, Д. Кабалевського та 24 етюдів Ш. В. Алькана у 12 мажорних і 12 мінорних тональностях. Ельгісер назвав свій цикл не «24 прелюдії» чи «24 етюдів», а «24 п'єси», адже, з одного боку, намагався продовжити традиції відомих циклів, а з іншого – створити свою власну концепцію побудови та жанрової належності. Оригінальним став принцип розташування тонального плану п'єс, де частини написані в тональностях по діатоніці вгору та по пентатоніці вниз, чергуючи мажор з паралельним мінором. Загальна драматургія циклу – чергування контрастних музичних міні-картин різних жанрів та стилів. Композитор до усіх частин додає невеликі, як і п'єси циклу, дворядкові вірші, в кожен з яких закладена назва твору.

Цикл побудовано на зіставленні принципів, які стали наслідком широких художніх узагальнень та творчої концепції Й. Ельгісера зі своєю програмною багатоплановістю, жанрово-побутовою сферою, чергуванням різних технік композиторського письма. Певний інтерес викликають застосовані в циклі жанри та форми поліфонічної музики. Цікавою в плані засвоєння композитором поліфонічних форм, стає триголосо «Фуга» (№ 16) з циклу «24 п'єси ...», яка постає перед нами у вигляді 19-тактової мініатюри.

Оригінальною в творчості Й. Ельгісера стає тематика, пов'язана з відображенням психологічних станів в музиці, які широко представлені відповідною термінологією. Композитор використав декілька італійських термінів, які доповнюють характеристику музичного образу певними емоціями та станами. Так, він створив фортепіанний цикл «Психологічні стани», утворений з 6 частин, у назві яких розкрито окреме емоційне навантаження твору, а відповідно й стан, що може викликати такого роду музика. Й. Ельгісер був прекрасним педагогом з музичної психології, писав підручник для студентів музичного училища, викладав цю дисципліну. Педагогічний талант та вміння поєднувати професії лікаря та музиканта дозволили йому глибоко розібратись у психології творчості, музичному сприйнятті та знайти відповідні засоби для втілення у власній музиці різних емоцій та психологічних станів.

П'єси наділені відповідним характером в залежності від назв – *Dramatico* (драматично), *Flebile* (жалібно, сумно), *Risoluto* (рішуче), *Non commodo* (не зручно, не легко), *Agitato* (схвильовано, збуджено), *Maestoso* (велично, урочисто). Усі п'єси циклу не зв'язані між собою, але можна простежити деяку драматургію розвитку частин, що пов'язано зі зміною переживань, їх формуванням та, крізь сумніви й хвилювання, внутрішню боротьбу, досягненням мети, або як у Л. Бетховена, – перемоги.

На прикладі «Психологічних станів» можна виявити деякі риси музичного стилю композитора. У творах Й. Ельгісера нерідко тональність відчувається не одразу, вона ніби формується поступово, а іноді тільки в кінці; часто на початку побудов композитор використовує нестійкі гармонії, а в середині форм – ланцюги безперервно змінних співзвуч, акордів різної структури, мелодико-гармонічних модуляцій. Так, паралелізми секстакордів пронизують № 3 циклу – «*Risoluto*», де, поряд з секвенційним розвитком цілих акордових комплексів створюється відчуття поступового накопичення рішучої енергії. Й. Ельгісер нерідко користується засобами однойменного мажоро-мінору, застосовуючи мінливе зіставлення однойменних тонік. У цілому, цикл достатньо оптимістичного, піднесеного характеру та нагадує калейдоскоп яскравих мініатюрних зарисовок, що характерно для творчого стилю композитора.

Оригінальні 16 п'єс циклу **«Настрої, враження, згадки»**, що сприймаються як продовження роботи композитора в цьому тематичному напрямку. Чотири початкові «Музичні моменти» жанрово пов'язують мініатюри Ельгісера з фортепіанними творами Ф. Шуберта, які позбавлені бравурної віртуозності та належать камерному направленню.

Отже, музика Й. Ельгісера багата образною характерністю, а в центрі його творчості – тема, яка розкриває образ сучасної йому людини з його емоціями, переживаннями, складним світом почуттів, думками про теперішнє і минуле суспільне життя. Він глибоко відчував усі протиріччя своєї епохи, болісно переносив страждання рідного народу, намагався прикрасити їх буття, а крізь музику розкрити душевні муки, радості, надії, враження та настрої. Він писав про те, що його хвилює, що торкається його серця. Такий тісний зв'язок з дійсністю, постійний живий інтерес до навколишнього світу, подій з безпосередньою участю композитора надали його творчості рис сучасного реалізму. Порівняно з іншими композиторами Буковини, Й. Ельгісер значно збагатив коло образів, ідей, настроїв, які можна зобразити музикою. Тому багатий зміст його музики сприяв частій зміні музичних тем, вимагав постійного оновлення музичних образів, адже сутність і зміст життя митця – прагнення розкрити навколишнє та особисте в своїй творчості.

Для втілення власних ідей Й. Ельгісер обирає улюблену романтиками інструментальну мініатюру, як найменшу жанрову одиницю в музиці, проте здатну розкривати цілісність душевного світу людини, її психологічне життя. «Художній зміст мініатюри, – як відзначає Н. Рябуха, – спрямований на відображення внутрішніх почуттів, вражень, емоцій, що надає можливості авторові розкрити емоційну сферу психіки людини в усій різноманітності її прояву [11, с. 7].

Часта зміна образності в творах композитора привела до об'єднання його мініатюр у цикли, зокрема сюїти. До згаданих вище сюїт додамо такі зразки, як «Сюїта в стилі хоку», «Метафізичні ескізи», «Карпатська сюїта», «Єврейська сюїта», «Альбом літа 1997 р.», «Альбом літа 2000 р.», «Альбом весни і літа 2002 р.», «Альбом літа 2003 р.», де переважають зразки узагальнено-програмного та вільного жанрового типів. Така форма характерна й для Р. Шумана,

у фортепіанній творчості якого цикл – «послідовність окремих невеликих п'єс, поєднаних загальною ідеєю, що вільно, згідно задуму композитора, слідує одна за іншою» [1, с. 123].

Серед творів крупної форми у Й. Ельгісера знаходимо 5 сонат і 3 концерти. Його сонати відповідають за формою класичним тричастинним циклам, та все ж таки, спираються й на традиції української композиторської школи, зокрема на творчість М. Лисенка. Соната ля мінор Й. Ельгісера певною мірою вибивається з контексту стильових ознак творчості композитора. Лише окремі уривки твору можуть претендувати на авторську оригінальність, проте основний матеріал сонати виявляє інше бачення митця, котрий зберігаючи характерної класичної стрункості форм окремих частин та цілого циклу, скористався інтимним, ліричним стилем німецьких романтиків.

Незважаючи на перевагу сольних жанрів фортепіанної музики в творчості Й. Ельгісера, значна частина його спадщини присвячена ансамблевому, камерно-інструментальному та концертному виконавству. Ще з дитячих років улюбленою формою музикування Й. Ельгісера була гра у чотири руки. Він зі своєю старшою сестрою Кларою ще у підлітковому віці, в довоєнні роки, програв усі симфонії Й. Гайдна, В. А. Моцарта та Л. Бетховена. Тому композитор не міг обійти увагою жанр фортепіанного ансамблю. Йому він присвятив «Буковинську сюїту» (1999 р.), Інтермеццо (1999 р.), Рондо (2003 р.), Тарантелу (2003 р.) і «Героїчну увертюру» (2004 р.).

Серед більш крупних форм виділяється у Й. Ельгісера фортепіанний жанр інструментального концерту, який представлений 7 концертами: три з них – для фортепіано (1 – для фортепіано з симфонічним оркестром, 2 – для фортепіано з духовим оркестром). В жанрі концерту композитор притримується естетичних основ класичного, перед усе, російського типу концертів, де послідовно розкривається художня ідея: драматична ідейність та дієва активність першої частини кризь ліричні роздуми та пейзажну образність другої до урочистого, народного святкування у фіналі. Серед особливостей фортепіанного концерту Ельгісера можна назвати його активну багатотемність, зв'язок окремих тематичних утворень з народними пісенно-танцювальними традиціями, використання у всіх частинах форми сонатного *allegro*.

Два інші концерти Й. Ельгісера – унікальні, оскільки написані для фортепіано в супроводі духового оркестру. По-суті, композитор створив свій оригінальний жанровий різновид фортепіанного концерту, якого не було і немає ні в західноєвропейській музиці, ні в українській. Специфіка духового оркестру ставить свої вимоги перед партією фортепіано, звучання якого може загубитись в масивах оркестрової фактури. Тому ризик композитора, який узявся реалізувати свій задум, був досить великим. Проте, авторське виконання першого концерту для фортепіано з духовим оркестром спростувало цю думку.

Й. Ельгісер здійснив внесок і в галузь камерно-інструментального ансамблю. Опановуючи камерно-інструментальні жанри, композитор орієнтувався й на західноєвропейські зразки, в яких поєднуються класичні і романтичні риси, притаманні камерній творчості більшості композиторів XIX століття, зокрема Р. Шумана, Ф. Шопена, Й. Брамса, Е. Гріга, С. Франка, Г. Форе, П. Чайковського, О. Бородіна, С. Танєєва, О. Глазунова. Особливе наслідування в камерній творчості Ельгісера, як і в інших жанрах, пов'язане з ім'ям К. Дебюссі, у якого відбулось оновлення камерного жанру в конструктивному плані та в трактовці інструментів. Як зазначає Ю. Крейн, «вплив камерних творів Дебюссі і Равеля ... , не зважаючи на їх відносну малочисельність, поступово стає інтернаціональним. Значна частина камерної музики, що виникла у XX столітті, спадково пов'язана з ними» [7, с. 6]. Й. Ельгісер, як і К. Дебюссі, залучає в професійний ансамбль нові інструменти, які раніше не фігурували в камерній музиці. У творчості буковинського композитора, поряд з використанням традиційних інструментів – скрипки, фортепіано, віолончелі – утворились ансамблі з участю арфи, цимбал, домри, балалайки, кларнета, фагота. Не поривав Й. Ельгісер і з національними традиціями, з характерною програмністю камерної музики. Знаходимо у нього й такий її різновид, як жанрова програмність, що проявилась у використанні таких назв, як «Експромт», «Варіації», «Інтермеццо», «Капріс», «Ремінісценція», «Сюїта».

Одна з найбільш розвинених галузей творчості композиторів буковинського краю – вокальні та хорові жанри. Й. Ельгісера також цікавила ця сфера, адже з дитинства він був закоханий в народну піс-

ню завдяки своїм батькам, співав у шкільному хорі, а в молоді роки керував хоровими колективами, виконуючи обробки народних пісень. Більша частина вокально-хорової спадщини Й. Ельгісера – це твори камерно-вокальних жанрів, серед яких трапляються дуети в супроводі фортепіано, кілька творів для соліста з хором і фортепіано, ряд обробок буковинських народних пісень для голосу з фортепіано, декілька творів для хору з фортепіано та *a cappella*.

Жанр обробок народних пісень у творчості Й. Ельгісера представлений обробками буковинських народних пісень «Що ми будем обідати?», «Чому, коню, воду не п'єш?», «В брата хата на помості». Застосований Й. Ельгісером принцип обробок народних пісень ґрунтується на досягненнях М. Лисенка в галузі фольклористики, який поряд з хоровими обробками залучав до цього жанру солістів з фортепіано.

Серед творів вокальної музики у Й. Ельгісера є пісні до театральних вистав Чернівецького музично-драматичного театру імені О. Кобилянської: «Скарга ловця» (до вистави Сильвестра Яричевського «Лови на ловців») та «Полум'яна любов» – пісня ліричного характеру, яка була створена Ельгісером до вистави Івана Тогобочного «Жидівка-вихрестка».

Висновки. Спираючись на традиційні жанри і форми класичної музики, Й. Ельгісер стає продовжувачем академічних напрямків і стилів. Незважаючи на оригінальність задуму, контрастність ідей, композитор вирішує питання формотворення просто, адже переважають у нього малі форми, які поєднуються в цикли. Мініатюрність його музичних картин пов'язана з наявністю великої кількості образів, сюжетів, що швидко змінюються, створюючи враження «калейдоскопічності», характерної для його музики у цілому. Такий принцип композиторського мислення – характерна риса творчості С. Прокоф'єва – одного з улюблених композиторів Й. Ельгісера.

Підсумовуючи результати дослідження про цього великого музиканта, педагога, відзначимо його неймовірну працьовитість, яка, поряд з талантом, проклала шлях простій людині у світ високого мистецтва. Залишаючи нам у спадок величезну кількість своїх творів, дослідницьких матеріалів, Й. Ельгісер став одним найвизначніших постатей Буковини і світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Владыкина-Бачинская Н. Роберт Шуман. — 2-е перераб. изд. — Москва : Государственное музыкальное издательство, 1959. — 208 с.
2. Гнедаш Р. До читачів. Ісак А. Лицар музики: Штрихи до портрета заслуженого діяча мистецтв України, володаря Золотої медалі ЮНЕСКО та звання «Золоте ім'я світової культури» Йосипа Мойсейовича Ельгісера. — Чернівці : Зелена Буковина, 2007. — С. 5–6.
3. Демочко К. Мистецька Буковина: нариси з минулого. — Чернівці : Книги XXI, 2008. — 336 с.
4. Демочко К. Музична Буковина: сторінки історії. — Київ : Музична Україна, 1990. — 136 с.
5. Ісак А. Лицар музики: Штрихи до портрета заслуженого діяча мистецтв України, володаря Золотої медалі ЮНЕСКО та звання «Золоте ім'я світової культури» Йосипа Мойсейовича Ельгісера. — Чернівці : Зелена Буковина, 2007. — 134 с.
6. Кобяцкая И. Фортепианный цикл в творчестве Иосифа Ельгисера : дипломная работа. — Одесса, 2007. — 143 с.
7. Крейн Ю. Камерно-инструментальные ансамбли Дебюсси и Равеля. — Москва : Музыка, 1966. — 112 с.
8. Кушніренко А. М., Залуцький О. В., Вишпінська Я. М. Історія музичної культури й освіти Буковини : навч. посібник. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. — 376 с.
9. Лист Ф. Берлиоз и его симфония «Гарольд». Ф. Лист. Избранные статьи / предисловие и общая ред. Я. Мильштейна. — Москва : Государственное музыкальное издательство, 1959. — С. 270–349.
10. Музыкальная литература зарубежных стран : в 6 т. / под ред. Б. Левика. 3-е изд. — Москва : Музыка, 1975. — Т. 5. — 392 с.
11. Рябуха Н. О. Мініатюра як феномен музичної культури (на матеріалі фортепіанних творів українських композиторів кінця XIX–XX століть) : автореф. дис. ... канд. мист-ва : 17.00.01 / Харк. держ. акад. культури. — Харків, 2004. — 20 с.

REFERENCES

1. Vladykina-Bachinskaya, N. (1959). Robert Shuman [Robert Schumann]. Moscow : Gosudarstvennoe muzykalnoe izdatelstvo, 208.

2. Ghnjedash, R. (2007). *Do chytachiv [To readers]. Isak, A. Knight of music: Strokes to the portrait of the Honored Artist of Ukraine, the holder of the UNESCO Gold Medal and the title «The Golden Name of World Culture» by Joseph Moiseevich Elhiser. Chernivtsi : Zelena Bukovyna, 5–6.*
3. Demochko, K. (2008). *Mystecjka Bukovyna: narysy z mynulogho [Artistic Bukovina: essays from the past]. Chernivtsi : Knyghy XXI, 336.*
4. Demochko, K. (1990). *Muzychna Bukovyna: storinky istoriji [Musical Bukovina: History pages]. Kyiv : Muzychna Ukrajina, 136.*
5. Isak, A. (2007). *Lycar muzyky: Shtrykhy do portreta zasluženogho dijacha mystectv Ukrajiny, volodarja Zolotoji medalii JuNESKO ta zvannja «Zolote im'ja svitovoji kultury» Josypa Mojsejovycha Eljghisera [Knight of music: Strokes to the portrait of the Honored Artist of Ukraine, the holder of the UNESCO Gold Medal and the title «The Golden Name of World Culture» by Joseph Moisejowitch Elgiser]. Chernivtsi : Zelena Bukovyna, 134.*
6. Kobjatskaya, I. (2007). *Fortepiannyi tsikl v tvorcestve Iosifa Yelgiser : diplomnaya rabota [Piano cycle in the works of Joseph Elgiser : graduate work]. Odessa, 143.*
7. Kreyn, Yu. (1966). *Kamerno-instrumentalnye ansambli Debyussi i Ravelja [Chamber and instrumental ensembles of Debussy and Ravel]. Moscow : Muzyka, 112.*
8. Kushnirenko, A., Zalucjkyj, O., Vyshpyns'ka, Ja. (2011). *Istorija muzychnoji kultury j osvity Bukovyny [History of musical culture and education of Bukovina]. Chernivtsi : Cherniveckyj nac. un-t, 376.*
9. List, F. (1959). *Berlioz i ego simfoniya «Garold». F. List. Izbrannye stati [Selected articles]. Moscow : Gosudarstvennoe muzykalnoe izdatelstvo, 270–349.*
10. Levik, B. ed. (1975). *Muzykalnaya literatura zarubezhnykh stran [Musical literature of foreign countries]. Moscow : Muzyka, 392.*
11. Rjabukha, N. O. (2004). *Miniatjura jak fenomen muzychnoji kultury (na materialy fortepiannykh tvoriv ukrajinsjkykh kompozytoriv kincja XIX–XX stolitj) [Miniature as a phenomenon of musical culture (on the material of piano works of Ukrainian composers of the end of XIX–XX centuries)]. Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv, 20.*